Pârvu Boerescu

NOTE ETIMOLOGICE ŞI LEXICALE

I. FULG

Expr. **fl̨ g- (*fu + *fl̨- + -g-),* cf. *a fufula, fâl(-fâl),* cf. *bulg(ăre)*

Cuvântul *fulg*, de uz general în dacoromâna actuală, poate fi datat cu certitudine ca aparţinând perioadei limbii române comune, prin comparaţie cu forma sa aromânească: *fulgu*.

Este atestat pentru prima dată în vol. IV al *Lexiconului românesc-nemţesc* de I. Budai-Deleanu, terminat în anul 1818 şi rămas în manuscris (BAR, ms. 3731, f. 1095^{v}): ⱹȣʌʀȣ, scris şi cu litere latine: *folgu*, dar fără să fie însoţit de o traducere germană a acestuia. Ar fi interesant de ştiut de ce I. Budai-Deleanu a lăsat neterminat acest articol de dicţionar. Pur şi simplu din lipsă de timp sau, poate, din neatenţie? În caz contrar, presupunând că autorului *Ţiganiadei* nu-i erau cunoscute cu precizie înţelesurile cuvântului *fulg*, auzit probabil de la bucovinenii din Liov-Lemberg, acest amănunt, precum şi faptul că dicţionarele scrise în Transilvania şi Banat înainte de anul 1850 nu îl înregistrează pe *fulg*, ar putea sugera ipoteza că aria iniţială de răspândire a cuvântului s-ar fi aflat în afara arcului carpatic, în Moldova şi în Muntenia.

Cea de a doua atestare o întâlnim în vol. VII din *Condica limbii româneşti*, alcătuită de Iordache Golescu (BAR, ms. 850, cca. 1832, p. 1568, f. 44^{v}), cu exemplificarea familiei sale de cuvinte: «– ***fulg, -gi***, – *fulgime, -i* adică mulţime dă fulgi, – *fulguleţ, -e*, – *fulgi dă zăpadă, dă ninsoare*, – *a fulgui, fulguieşte zăpada* adică, cade zăpadă cu fulgii, – *fulguitor, -i*, – *fulguitoare*, – *fulguit, -ţi*, – *fulguită, -e*, – *fulguind*, – *fulguire, -i*, – *fulgualĕ, -eli*, – *fulguicios, -şi*, – *fulguicioasă, -e*, – *fulguielnic, -ci,* – *fulguielnică, -ce*; – ***a fulgui, fulguială,*** vez: ***fulg***.» Am subliniat derivatele care nu apar în DA, DI sau MDA. În schimb, Iordache Golescu nu înregistrează cuvântul *fulguitură/fulgâitură*, prezent în DA.

În dicţionarele tipărite, prima atestare a lui *fulg* se află în *Vocabularul franţezo-românesc* de P. Poenar, F. Aaron, G. Hill (vol I, 1840, p. 695): *Flocon: ...il tombait de la neige par flocons – cădea zăpadă în flotaci, în fulgi.* Următoarea atestare ar fi cea din *Dicţionarul german-român* de George Bariţ şi Gabriel Munteanu (vol. I, 1853, p. 691): «*Schneeflocke – flocŭ, fulgŭ de néoă*».

În texte, *fulg* apare destul de târziu, de exemplu în pastelurile *Iarna* şi *Sania* de Vasile Alecsandri (1868) sau în *Sânta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*,

LR, LXI, nr. 1, p. 45–60, Bucureşti, 2012

BDD-A477 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:17:13 UTC)

publicată de Societatea Biblică pentru Britania şi Străinătate, într-o versiune necanonică cu autor necunoscut, la Pesta în 1873 (p. 590), apoi la Iaşi în 1874 (p. 465): *El aruncă omătul ca fulgii de lână*[1] (Ps. 147, 16 [5], citat de Fr. Damé, NDRF, II, p. 43).

Fulg mai poate fi întâlnit într-o variantă a baladei *Novac şi corbul*, anume: *Gruia fiul lui Baba Novac, căpitanul lui Mihai*, culeasă de Teodor Burada (*O călătorie în Dobrogea,* 1880, *ap.* M. Gaster, *Chrestomatie română*, vol. II, p. 303): *Când Novac aşa auzea / se făcea că s-împiedica / desagii de fulg lua / şi galbenii-i risipea.* Gaster îl traducea pe *fulg*, în acest context neobişnuit, prin fr. *lisière* „margine", ceea este de-a dreptul absurd. Putem fi siguri că, în realitate, T. Burada nu auzise bine cuvântul, înţelegând greşit *fulg*, în loc de *fund*.

Sinonimele lui *fulg* sunt:

1. (Înv.) *Floc*, *floacă (de nea, de ninsoare, de omăt, de zăpadă)* < lat. *floccus* „smoc de lână etc.", cf. CDDE nr. 607. Cf. germ. «*Flocke* – floc, buc, *flocken* – (a) face floci, buci; (a) cădé în floci (omătul)», *ap*. T. Stamati, *Dicţionariu de limba germană şi română*, Iaşi, 1852, p. 302. Vezi şi engl. «*Snow-flake* – (1.) fulg, floacă de zăpadă», *ap.* H.L. Lolliot, *Dicţionar englez-român*, Bucureşti, f.a. [1900], p. 488.

2. (Reg.) *Flotac* şi *flotag*, probabil din *floc* + *-ac*, prin disimilare (DA).

3. (Reg.) *Flotoc* şi *flotog*, probabil din *flotac* (MDA), sub influenţa lui *flotocos* < *flocotos.*

4. (Spec.) *Pană (mică/ uşoară)* < lat. *pinna* „idem" (uşor ca *pana* sau ca *fulgul*; *pană* sau *fulg* pentru ciupirea corzilor cobzei).

5. *Puf (de gâscă, de păpădie*; analogic: *puf de ninsoare*, sens colectiv) < v. sl. *пѫхъ, cf. bg. *nyx* „fulgii (păsărilor), firele de păr abia crescute (mătăsoase), puful (unor fructe)".

Sensul cel mai vechi şi generic care poate fi dedus din citatele existente în DA ar fi acela că penele mici şi moi de pe burta păsărilor, semințele uşoare de păpădie, asocierile de mici cristale albe de apă ale zăpezii etc. – *fulgii* – sunt mulțimea obiectelor menționate, foarte mici şi extrem de uşoare, care pot zbura fiind ridicate de vânt sau care cad destul de lent pentru a lăsa tot timpul impresia zborului: *Dragostea, zburdalnica,... E ca pleava de uşoară/ Şi ca fulgul ce-n vânt zboară* (Teodorescu, P. P. 302[b]). *Fulgii zbor, plutesc în aer, ca un roi de fluturi albi* (Alecsandri, P. III, 9). Soluțiile etimologice mai vechi sunt neconvingătoare:

♦ Lat. *floccus* – Pontbriant, p. 275.

♦ «Una transformatione sau d'in *floccu* in folcu, folgu, fulgu, sau d'in *fluxu* in fulxu, fulcu, fulgu; compara: it. *floscio* = isp. *flojo* = port. *froxo*, [lat.] *fluxus* =

[1] Compară cu textul canonic: lat. *qui dat nivem sicut lanam* (Vulgata), slavon. **даѩіаго снѣгъ свои ꙗко влъну** (Coresi 1577, f. 280[r]/8) sau *He giveth snow like wool* (King James Bible), tradus: *al celui ce dă* ***zăpada*** *sa ca lâna*, în *Psaltirile* moldoveneşti tipărite la Iaşi, Mânăstirea Neamțului, Chişinău sau Movilău între anii 1743 şi 1859. Doar în variantele mai vechi de tip moldovenesc întâlnim: *cela ce dă* ***omătul*** *său ca lâna*, la Dosoftei, 1680, ori: *dând* ***omătul*** *lui ca lâna*, în Biblia de la Bucureşti.

BDD-A477 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:17:13 UTC)

molle; isp. *flogel* [*flojel* „puf (de pasăre)”] = port. *frouxel* [*frouxo* „Blutsturz”, *froco* „fulg de nea”] = fulgu» – Laurian–Massim, DLR, I, p. 1264.

♦ Vgl. [Compară cu] lat. *floccus*, deutsch *Flocke* – Tiktin, DRG, p. 653.

♦ Compară cu *floc* – Scriban, D, p. 531; DEXI, p. 772.

♦ Variantă de la *floc* (< lat. *floccus*), cu metateza (**folcus*) şi cu aceeaşi schimbare a finalei, ca în *stâng, vitreg* – Ciorănescu, DER, nr. 3512.

♦ Lat. *fluxus* adj. „fluid, lichid” – Körting, nr. 3864.

♦ Lat. pop. **fulgus*, adj. postverbal substantivat din lat. *fulgere* „a străluci” sau reconstruit din *fulgidus* „strălucitor” – Puşcariu, EW, nr. 665; DA II/I, p. 188; REW[3], nr. 3554a.

♦ Origine necunoscută, compară it. *falhoco* „fulg de zăpadă” (în dialectul vechi corsican) – SDEM, p. 463.

♦ Din v. germ. s. (longob.) **flugulu (> *fluguru > *fluglu > fulg)*, cf. germ. m. s. *vlügel* „aripă”;... treceri de sens: „lucru uşor, care zboară, aripi, pene, fulgi, puf”, cf. *plimb* < **plimblu* < **primblu* şi cu metateza lui *l*, cf. *bold* < sl. *bodlĭ*, *purced* < lat. *procedo* sau

♦ din v. germ. s. *flug* „zbor” + suf. dim. lat. *-ulus*, cf. v. nord. *flugr* „idem ” – Giuglea, DR, III, 1923, p. 626; Giuglea, 1983, p. 170–171.

♦ Origine traco-dacă – G. Ivănescu, în vol. H. Mihăescu, *La romanité...*, p. 316.

♦ Tr.-dac.[!] **folcus* < rad. **flok-*, i.-e. **bhlōko-s* (Walde, LEW 1, 517–518) sau i.-e. **bhlok-* „floc, pânză” (Pokorny, 161), cf. engl. *flake* „fulg”, let. *plauki* „fulg”, let. *plaukas* „floc”, cf. alb. *flok* [„1. păr, fir de păr”; 4. „fulg de zăpadă, puf, scamă”] – Vinereanu, DEIE, p. 370.

♦ Fără etimologie sau cu „origină/ etimologie necunoscută” – Şăineanu, DU, ed. 1925 ş.u.; I.-A. Candrea, CADE, 1931; DEX, 1975 ş.u.; MDA, II, 2002.

Etimologia dată de S. Puşcariu, aparent corectă din punct de vedere fonetic, este cu totul neverosimilă ca evoluţie semantică. Ipoteza unui adjectiv derivat din lat. *fulgēre* „a străluci” sau reconstruit din *fulgidus* „strălucitor, scăpărător” se bazează doar pe expresia citată în DA, după DDRF: *spălat fulg*, interpretată abuziv: „spălat astfel ca să strălucească”. În dicţionarul său român-francez, Fr. Damé dădea aceleiaşi expresii o traducere mult mai firească: *rendu blanc comme neige*. Fulgii de zăpadă sunt albi, dar nu strălucesc. Dimpotrivă, atunci când ninge, fulgii zăpezii au cel mult o culoare albă mată, pe fondul cenuşiu al norilor care aduc ninsoarea. Doar zăpada aşternută poate străluci în lumina soarelui, când cerul e senin.

Identitatea multora dintre sensurile lui *fulg* cu cele ale sinonimelor ieşite astăzi din uz: *floc, floacă* a provocat o neobişnuită convergenţă de păreri între R. de Pontbriant, A.Tr. Laurian, reprezentantul cel mai de seamă al latinismului întârziat, H. Tiktin, A. Scriban, Al. Ciorănescu, autorii DEXI şi M. Vinereanu, exponentul traco-dacismului extremist contemporan, privind etimologia: < lat. *floccus* / i.-e. **bhlok-*, cf. r. *floc*.

«Una transformatione d’in *floccu* in folcu, folgu, fulgu», aşa cum bine arăta Laurian, ar avea nevoie de trei accidente fonetice: metateza lichidei, sonorizarea

BDD-A477 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:17:13 UTC)

ocluzivei velare şi închiderea vocalei medii rotunjite. Le considerăm „accidente" deoarece, în mod normal, conform legilor fonetice cunoscute, niciuna dintre aceste transformări fonetice n-ar trebui să se producă în mod obligatoriu.

Metateza[2] lichidei *l* în cuvintele moştenite din latină este de obicei regresivă: *cheag* < **clagum* < *c(o)āg(u)lum, chingă* < **clinga* < *cing(u)la, gheb* < **glibbus* < *gibb(u)lus, glugă* (şi înv. *clucă)* < **clluca* < *cuc(u)lla* (sau, cu etimologia tradiţională, < bg. *gugla*), *plămân* < **plumonem* < *pulmōnem*, *plop* < **plop(p)us* < *pōpulus* etc. Acelaşi tip de metateză îl întâlnim şi în *flăcâie* < *făclie,* ori în aromână: *blugur* < *bulgur*. Exemplele de metateză progresivă a lui *l* în cuvintele moştenite sunt mai rare: *paltin* < *platanus*, în dacoromână şi aromână, dar *platăn* în meglenoromână, apoi *pătlagină* < *plantāginem*, *purced* < *prōcēdō*, cf. *bold* < sl. *bodlĭ*, *tulpină* < v. sl. **trupina* şi *culcer* < *clucer*. Grupul consonantic iniţial *fl-*, latin şi românesc, în general de origine expresivă, este extrem de stabil în limbă şi nu cunoaştem exemple de metateză în ceea ce-l priveşte. Pentru comparaţie, prezentăm câteva evoluţii fonetice bine atestate, care au dus la apariţia aceluiaşi complex sonor, /*fulg*/, în cuvinte ca *răsfulg* < *răsfug* < *răs* + *foc* „boală a oilor, caprelor etc.", ori *sufulg* < *sufulf* < *suvulf* < *suvulv* < *sovârf* < scr. *suhoverh* „(bot.) *Origanum vulgare*", forme datorate probabil etimologiei populare.

Dacă **folcu*, presupusa variantă fonetică a lui *floc*, ar fi stat la originea lui *fulg*, ea ar fi trebuit să supravieţuiască măcar izolat, în unele graiuri mai conservatoare, aşa cum s-au păstrat, de altminteri, *floc* şi *fulg*, împreună cu *a acăţa* alături de *a agăţa*, *clucă* şi *glucă* alături de *glugă*, *flotac* şi *flotoc* alături de *flotag* şi *flotog*, *pâlc* alături de mai recentul *pâlg*, (reg.) *por* alături de *pur* < lat. *porrus* „praz", *vitrec* şi *vitric* alături de *vitreg* şi *vitrig* etc. Ipoteticul **folcu* nu a lăsat însă nicio urmă. De aceea, suntem îndreptăţiţi să credem că derivarea lui *fulg* din **folcu* < lat. *floccus* nu poate avea o bază reală.

Un argument în plus pentru înlăturarea definitivă a ipotezei derivării lui *fulg* din lat. *floccus* este acela că nu se cunosc cazuri de cuvinte moştenite din l a t i n ă care să-şi fi păstrat în dacoromână vechea formă, fără metateză, alături de cea nouă, cu metateză. Existenţa unor variante fonetice de tipul *rinichi – rărunchi* etc. nu are nicio relevanţă în cazul nostru, ele nefiind rezultatul vreunei metateze.

Soluţia veche germanică, propusă destul de confuz de G. Giuglea şi greşit înţeleasă de către Al. Ciorănescu, are totuşi meritul de a fi conturat mai limpede câmpul semantic şi genul proxim al cuvântului *fulg*: „lucru uşor, care zboară, aripi, pene, fulgi, puf". Aceste înţelesuri se regăsesc în unele cuvinte vechi germanice care sunt foarte apropiate fonetic de românescul *fulg*: v. isl. *fljūga* şi v. germ. s. *fliogan* „a zbura", v. germ. s. *flug* „zbor", v. nord. *flugr* „zbor", v. isl. *fluga* „muscă", germ. m. s. *vlügel* „aripă", v. isl. *fugl* şi got. *fugls* „pasăre". Împreună cu norv. dial. *flugsa* „fulg de zăpadă" şi let. *plauki* „fulgi de zăpadă", ele formează o familie de

[2] Exemplele care urmează, precum şi clasificarea lor au fost preluate din lucrarea *Limba română*, vol. II, *Rostirea*, de Sextil Puşcariu, § 89–92, p. 165–172, cu mici completări.

BDD-A477 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:17:13 UTC)

cuvinte clar înrudite, cu origini expresive, cf. rad. i.-e. **pleu-k-* şi **pleuk-* (Pokorny, IEW, 837). Totuşi, în ciuda asemănărilor observate, este evident că dr. *fulg* nu poate să aibă o origine germanică, întrucât forma aromânească *fulgu* nu avea cum să fie împrumutată de la goții sau gepizii aflați la nordul Dunării.

În această situație, e bine să ne amintim de cele spuse de Iorgu Iordan în anul 1935 (BPh. II, p. 171): „Aşadar *fleandură, fleanță, fleoancă, fleoarcă, fleoarță, fleştenic, fleştură, fle(a)ură*, cu variantele şi derivatele respective, au toate o singură origine, **onomatopeică**. Elementele lor fonetice fundamentale sânt *f* şi *l*, care, fie unite într-un sunet de tranziție, ca în *a fâlfâi*, fie sprijinite pe o vocală următoare, ca în seria aceasta din urmă, exprimă zgomotul făcut de aripile unei păsări (sau insecte) în zbor şi apoi pe acela al unei bucăți de pânză expusă la bătaia vântului”.

Făcând apel la sursele autohtone ale etimologiei româneşti, vom constata existența unor creații onomatopeice care au o structură fonetică relativ apropiată de cea a lui *fulg*: ***fufărniță*** (reg.) „furtună în timpul iernii; vânt puternic care spulberă zăpada” (MDA 2, p. 477), din „****fu-f(u)-***”, cu sufixul *-(ă)rniță*, cf. *viforniță*, cf. *ierniță*, sau ***a fufula***, verb atestat în Bucovina „a ninge lin, cu fulgi mari şi deşi” (DA, II/I, p. 184), care este derivat din aceeaşi secvență „****fu-fu-***”, cu reduplicarea unui ****fu*** care imită suflarea vântului ce împrăştie fulgii de zăpadă sau care redă sunetul produs de om când suflă fulgii unui puf de păpădie pentru a-i face să zboare. Acelaşi **fu* imită zgomotul pe care îl face cineva care suflă peste un obiect, pentru a înlătura praful aşezat pe acesta. În MDA este atestată doar onomatopeea *pfu* „zgomotul produs de cineva când respiră cu greutate”.

Cum era de aşteptat, onomat. **fu-* a fost lexicalizată şi în alte limbi, putând fi raportată la rad. i.-e. **pfu-, *pu-* „von der Schallvorstellung der aufgeblasenen Backen, aufblasen, aufgeblasen, angeschwollen, aufgebauscht” [„reprezentarea onomatopeică a obrajilor umflați etc.”], prin comparație, de exemplu, cu v. isl. *fjūk* „vifor, viscol”, *fjūka* „a mişca, a împrăştia ceva repede prin aer”, *fok* „viscol” = i.-e. **pu-g-*, ori cu gr. *φύσα* „suflu”, *φυσάω* şi slv. **puchati* „a sufla”, **puchъ* „puf” = i.-e. **pu-s-* (Pokorny, IEW, p. 847–848).

Cea de a doua onomatopee românească înrudită în mod sigur cu *fulg* este ***fâl*** „cuvânt care imită zgomotul produs de fâlfâitul aripilor unei păsări”, cu verbul derivat *a fâlfâi*, al cărui înțeles s-a extins de la imaginea auditivă a mişcărilor aripilor păsărilor la imaginea vizuală caracteristică oricărei mişcări de „plutire” prin aer a entităților mărunte aflate în zbor sau în bătaia vântului. Fără îndoială, aceeaşi îmbinare de origine onomatopeică a consoanelor *f, l* + *g*, dar cu *fl-* urmat de o vocală, se poate regăsi în limbile germanice, în exemplele deja cunoscute: v. germ. s. *flug* „zbor”, norv. dial. *flugsa* „fulg de zăpadă” (Pokorny, IEW, p. 837), iar cu oarecare probabilitate, şi în alb. *flug* „swing”, „avânt, însuflețire etc.” (Vl. Orel, AED, p. 101), cu derivatul *flugtar* „sprinten, vioi, sprințar” (Topciu–Melonashi, p. 287), cuvinte albaneze considerate „creații elementare” de către Eqrem Çabej (*St. gj*., I, p. 192).

BDD-A477 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:17:13 UTC)

Consoana finală, *g*, din *fulg* şi din celelalte exemple germanice sau albaneze este un formant care aparţine indo-europenei comune, prezent şi în limba română, de exemplu în *bul**g**(ăre)*, cuvânt de origine probabil autohtonă, foarte asemănător cu *fulg*, deoarece a fost creat prin mijloace expresive relativ similare: < **bul-* + *-g-* „obiect aproximativ sferic”, cf. lat. *bulla* „bulă (de aer), băşică, bumb”, cu unele corespondenţe în domeniul romanic, care pornesc de la un substrat celtic: lat. *bulga* „sac”, fr. *bouge* „parte bombată a unui obiect” (< gall.) etc. (cf. DA). Acelaşi formant i.-e. *-g-* mai poate fi identificat în alte două cuvinte ale fondului nostru lexical preroman: *bun**g**(et)* şi *mur**g***.

Tema expresivă *ful-*, la care s-a adăugat formantul *-g-*, ar putea fi explicată cel mai simplu prin suprapunerea celor două onomatopee primare: *fu-* şi *fâl-*, având în vedere suprapunerea reală a două imagini auditive şi vizuale consecutive: „suflarea” care răspândeşte *fulgii* şi „plutirea” sau „fâlfâirea” *fulgilor* prin aer.

Alte explicaţii ar putea porni de la comparaţia variantelor onomatopeice *ţur-* şi *ţâr-*, apropiate ca înţeles, prima fiind probabil mai veche, întrucât a dezvoltat derivatul expresiv *ţurţur(e)* (cf. alb. *xurxull*), ceea ce ne-ar permite să reconstruim o onomatopee dispărută din uz – **ful-*, posibil identică semantic cu *fâl-*. Cu mai multă îndreptăţire, însă, am putea prefera ipoteza existenţei în substratul preroman târziu al limbii române a bazei expresive **fl̯g-*, cu antecedente în indo-europeana comună. Sonanta silabică [l̥] s-a realizat ca *-ul-* în dacoromână şi aromână, ca urmare a unei tendinţe moştenite din substrat, consolidată apoi prin influenţa permanentă a onomatopeelor **fu-* şi **ful- (fâl-)*.

Ipoteza noastră subsidiară implică o întrebare cu un mai mare grad de generalitate: nu cumva vocala de sprijin din substratul preroman era *-u-*, spre deosebire de actualul *-â-*? Mai multe fapte vin să ne confirme această presupunere. În formaţiile onomatopeice aflate în uz, de exemplu, variantele cu *u* par să fie mai vechi decât cele cu *â*: *a gunguri* şi *a gânguri* < *gu-gu-*, *a zburli* şi *a zbârli* < *z* + *brr* + *li* etc.

Vom mai observa că patru dintre cuvintele atribuite fondului lexical preroman pot fi raportate la unele radicale indo-europene care conţin sonante silabice: *burtă* şi *bârtă*, i.-e. com. **bhr̥tā* „sarcină”, cf. skr. *bhr̥táh* „purtat” (Ivănescu, 315, cf. Pokorny, 128, 130), *Dumbul* (atestat în anul 1221) şi *dâmb*, i.-e. *dhm̥bh-(o-)*, cf. gr. *τύμβος* „tumulus peste un mormânt” (Poghirc, 355, cf. Pokorny, 248–249), *murg, amurg* şi nu **mârg*, i.-e. **mr̥gho-* „crepuscul”, cf. alb. *(i) murg(ët)* „cenuşiu închis, întunecat” (Sluşanschi, 116), *strungă* şi nu **strângă*, i.-e. **str̥g-* „strâns, strâmt”, cf. alb. *shtrungë* „strungă”, norv. *strungen* „strâns în stomac” etc. (Jokl *St.*, 89, cf. Pokorny, 1036–1037). În toate exemplele citate, vocala de sprijin cea mai veche este *u*, care îşi află astfel o perfectă justificare fonetică istorică şi în cazul cuvântului *fulg*.

Mai trebuie spus că *fulg* ni se pare a fi, credem, cea mai eufonică, cea mai frumoasă creaţie lexicală expresivă autohtonă românească.

BDD-A477 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:17:13 UTC)

II. STÂLPURI: *STÂLPURĂ, *STÂLP[2]

Lat. **stirpulae* < **stirpae*, sg. **stirpa* = *stirps*, cf. *stipula*

În DLR, t. X/5, p. 1612, în articolul despre cuvântul *stâlp*, cu sensul de bază: „lemn lung şi gros, uneori cioplit, fixat în pământ pentru a susține ceva”, mai întâlnim şi un alt sens, învechit şi regional, presupus că ar aparține aceluiaşi *stâlp* care a fost împrumutat din v. sl. *stlŭpŭ* „gr. *στήλη*, lat. *columna*” (Miklosich, *Lex.*, p. 884), dar având genul neutru: „III. 1. ram” [sau „ramură, creangă”, *n.n., P.B.*], aşa cum rezultă din citatul: *De smochin învățați-vă pildă, iată când vor fi stâlpurile lui tinere şi înfrunzeaşte să ştiți că aproape iaste vara* (N. Test., 1648, f. 59[r]/29).

Suntem de părere că o soluție corectă ar trebui să pornească de la premisa că *stâlpuri*, din citatul de mai sus, este un plural feminin, la fel ca *linguri, măturі, scânduri, scorburi*. De asemenea, credem că ar fi oportun să ne inspirăm din soluțiile mai vechi ale lui S. Puşcariu (EW, nr. 1645) sau I.-A. Candrea (CADE, p. 1206) cu privire la cuvântul înrudit *stâlpare*, derivat de aceştia din formele reconstruite lat. pop. **stirpalis*, respectiv **stirparia* < lat. cl. *stirps*.

Aşadar, din substantivul feminin lat. *stirps* (cu variantele *stirpēs, stirpis*) „3. ramură, lăstar” (Guțu, p. 1156), posibil şi sub influența paronimului *stipula* „pai [tijă] verde” (< *stipēs* „2. ramură de copac”), sugerat de H. Tiktin (DRG, p. 1496), s-a format în latina dunăreană derivatul diminutival (devenit apoi sinonim): **stirpula*, care a fost moştenit în română sub forma **stirpură, *stârpură*, cu pluralul **stârpure*. Prin disimilare regresivă s-a ajuns la pluralul *stâlpure, stâlpuri*, cel atât de bine atestat în textele din secolul al XVI-lea. Apoi, singularul neutru refăcut **stâlp* a dobândit, prin atracție omonimică, noul plural masculin *stâlpi*, atestat în anul 1784: *„în mâna dreaptă stâlpi de busuoc pusu-mi-au”* (cf. DLR).

Din aceste motive, este evident că **stâlpură*, deşi nu apare în DLR, şi **stâlp*[2] (pl. ***stâlpuri***) cu sensul de „ramură” (< lat.) ar trebui să fie înregistrate şi discutate separat de *stâlp*[1] (pl. *stâlpi*) „pilon, par, reazem” (< v. sl.), în noul *Dicționar etimologic al limbii române*. Astfel, **stâlp*[2] (pl. *stâlpuri*) se alătură celorlalte cazuri asemănătoare de omonime cu origini diferite, care nu pun niciun fel de probleme etimologice, de exemplu: *coş*, *coşi* şi *coşuri* „larvă, bubuliță” < lat. *cossis/ cossus* „vierme al lemnului” şi *coş, coşuri* „recipient din nuiele împletite” < sl. *košĭ* „idem”; *râs, râsuri* „râset” < lat. *risus* „idem” şi *râs, râşi* „linx” < sl. *ryšĭ* „idem”; *somn* „starea celui care doarme” < lat. *somnus* „idem” şi *somn, somni* „un peşte” < sl. *somŭ* „idem”.

Reamintim că prima atestare a formei *stâlpuri* se găseşte în *Tetraevanghelul* lui Coresi, datat 1560–1561 şi nu 1574, cum apare în DLR. Forma *stâlpure* este atestată în *Palia de la Orăştie*, în anul 1582. În limba scrisă, cuvântul *stâlpuri* a dispărut din uz către sfârşitul secolului al XVIII-lea, din cauza conflictului semantic şi a concurenței cu mai frecventul *stâlp*[1].

În ceea ce priveşte cuvântul *stâlpare* „ramură înverzită”, atestat în sec. al XVI-lea împreună cu pl. *stâlpuri* „ramuri”, la Coresi, este foarte puțin probabil ca

BDD-A477 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:17:13 UTC)

el să fie un derivat românesc dintr-un **stâlp*[2] „ramură", a cărui formă de singular nu este atestată în citatele selectate în DLR şi al cărui plural contaminat *stâlpi* apare abia spre sfârşitul secolului al XVIII-lea.

Dacă *stâlpare* este moştenit din lat. **stirpalis* sau din lat. **stirparia* (ambele ipoteze presupunând derivarea din lat. *stirps*) nu se poate stabili cu precizie, întrucât cele două soluţii sunt în egală măsură posibile. Fiind însă un amănunt lipsit de relevanţă, preferăm explicaţia dată de G. Pascu (*Sufixele româneşti*, p. 90), care ni se pare a fi cea mai bună:

«*Stâlpare* „crenguţă care se ţine în mână la sărbătoarea numită *Stâlpări* [sau *Florii*, n.n., P.B.]", *stălpare, stăŭpare* „crenguţă" (Candrea) < **stirpalis* ori **stirparia* < *stirps* „rejeton, surgeon, branche".»

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

Bariţ – Munteanu	=	G. Baritz und Gabriel Munteanu, *Deutsch-rumänisches Wörterbuch*, I. Band, Kronstadt, 1853.
Budai-Deleanu, *Lex.*	=	I. Budai-Deleanu, *Lexicon românesc-nemţesc*, vol. IV, BAR, ms. 3731, cca. 1818.
Çabej, *St. gj.*	=	Eqrem Çabej, *Studime gjuhësore*, vol. I–VII, Prishtinë, Rilindja, 1975–1977.
CADE	=	*Dicţionarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească"*, Partea I: I.-A. Candrea, *Dicţionarul limbii române din trecut şi de astăzi*, Bucureşti, 1931.
CDDE	=	I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, *Dicţionarul etimologic al limbii romîne. Elementele latine* [A – Putea], Bucureşti, 1907–1914.
Ciorănescu, DER	=	Al. Cioranescu, *Diccionario Etimológico Rumano*, Tenerife, Universidad de la Laguna, 1958–1966 (Versiunea românească: *DER. Dicţionarul etimologic al limbii române*, Bucureşti, Saeculum I.O., 2001).
DA	=	Academia Română, *Dicţionarul limbii române* (A – De, F – Lojniţă), Bucureşti, Socec şi Sfetea, (1907)–1913–1949.
DDRF	=	Frédéric Damé, *Nouveau dictionnaire roumain-français*, I–IV, Bucureşti, 1893–1895.
DEX	=	Academia RSR, Institutul de Lingvistică, *Dicţionarul explicativ al limbii române*, EA, 1975; Supliment, 1988, reeditare: UE, 1996 (continuare de tiraj: 1998); ediţia a II-a, revizuită, Bucureşti, UEG, 2009.
DI	=	Academia RPR, Institutul de Lingvistică, *Dicţionar invers*, EA, 1957.
DLR (s.n.)	=	Academia Română, *Dicţionarul limbii române*, serie nouă. Tom I/3–8 (Literele D – E). Tom III–XIV (Literele K – Z), Bucureşti, EA, 1965–2010.
DR	=	*Dacoromania*, Buletinul «Muzeului limbii române», condus de Sextil Puşcariu, Cluj, 1920–1948.
Giuglea, 1983	=	G. Giuglea, *Cuvinte româneşti şi romanice*, EŞE, 1983.
Golescu I.	=	*Condica limbii româneşti*, alcătuită de Iordache Golescu, vol. VII, BAR, ms. 850, cca. 1832.
Guţu	=	G. Guţu, *Dicţionar latin-român*, Bucureşti, EŞE, 1983.
Ivănescu	=	G. Ivănescu, în vol.: H. Mihăescu, *La romanité dans le sud-est de l'Europe*, EA, 1993.
Körting	=	Gustav Körting, *Lateinisch-romanisches Wörterbuch* (Etymologisches Wörterbuch der romanischen Hauptsprachen), Dritte Auflage, Paderborn, 1907.
Laurian–Massim, DLR	=	August Tr. Laurian, I.C. Massim, *Dictionariulu limbei romane*, I–IV, 1871–1876.
Lolliot	=	H.L. Lolliot, *Dicţionar englez-român*, Bucureşti, f.a. [1900].

BDD-A477 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:17:13 UTC)

MDA	=	Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Micul dicţionar academic*, 4 vol., Bucureşti, UE, 2001–2003.
Miklosich, *Lex.*	=	Fr. Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum.* Emendatum auctum. Vindobonae, MDCCCLXVI.
N. Test., 1648	=	*Noul Testament...*, Tipăritu-s-au... în Ardeal, în cetatea Belgradului [Alba-Iulia], 1648.
Pascu, *Suf.*	=	Giorge Pascu, *Sufixele româneşti*, Bucureşti – Leipzig – Viena, Ediţiunea Academiei Române, 1916.
Poenar – Aaron – Hill	=	P. Poenar, F. Aaron, G. Hill, *Vocabular franţezo-românesc*, Bucureşti, în Tip. Colegiului Sf. Sava (vol I, A–H, 1840, vol II, I–Z, 1841).
Poghirc	=	= C. Poghirc, *Influenţa autohtonă*, în: Academia R.S. România, *Istoria limbii române*, vol. II., Bucureşti, EA, 1969, p. 313–365.
Pokorny, IEW	=	Julius Pokorny, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, Bern und München; Band I–II, 1965.
Pontbriant	=	Raoul de Pontbriant, *Dicţiunaru româno-francesu*, Bucureşti, 1862.
Puşcariu, EW	=	Sextil Puşcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache*, I, *Lateinisches Element...*, Heidelberg, Carl Winter, 1905.
REW[3]	=	W. Meyer-Lübke, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*. 3. vollständig neu bearbeitete Auflage. Heidelberg, 1935 (7., unveränderte Auflage, 2009).
Scriban, D	=	August Scriban, *Dicţionaru limbii româneşti*, Inst. de arte grafice „Presa bună”, Iaşi, 1939.
SDEM	=	N. Raevschi, M. Gabinschi (redactori), *Scurt dicţionar etimologic al limbii moldoveneşti*, Chişinău, ESV, 1978.
Sluşanschi	=	Lucia Wald, Dan Sluşanschi, în colaborare cu Francisca Băltăceanu, *Introducere în studiul limbii şi culturii indo-europene*, Bucureşti, EŞE, 1987.
Stamati	=	T. Stamati, *Dicţionariu de limba germană şi română*, Iaşi, 1852.
Şăineanu, DU	=	Lazăr Şăineanu, *Dicţionar universal al limbii române*, A cincea ediţiune, Craiova, „Scrisul Românesc”, [1925].
Tiktin, DRG	=	H. Tiktin, *Dicţionar român-german*, Bucureşti, Imprimeria Statului, (1895) – 1903–1925.
Vinereanu, DEIE	=	Mihai Vinereanu, *Dicţionar etimologic al limbii române pe baza cercetărilor de indo-europenistică*, Bucureşti, Alcor Edimpex, 2008.
Walde, LEW	=	Alois Walde, *Lateinisches etymologisches Wörterbuch*, 3 neubearbeitete Auflage von J.B. Hofmann, I, II, Heidelberg, 1954.

ETYMOLOGICAL AND LEXICAL NOTES

(Abstract)

I. The Romanian word ***fulg*** ‘snow-flake, fluff, down, feather, flock’ most probably is an autochtonous expressive formation of onomatopoeic origin: **fl g-*, related to *a fufula* (reg.) ‘to snow’, *a fâlfâi* ‘to flutter, to fly, to float’, cfr. Alb. *flug* ‘swing’, OGerm. *flug* ‘flying’, Norse (dial.) *flugsa* ‘snow-flake’.

II. The antiquated and regional Romanian word ***stâlpuri*** ‘branches’ is inherited from Vulg. Lat. (dim. pl.) **stirpulae*, derivative of Lat. *stirps* ‘(3.) branch’, cfr. Lat. *stipula* ‘stalk’.

Cuvinte-cheie: **I.** *fulg*, creaţii onomatopeice/ expresive, sonante silabice, vocale de sprijin. **II.** omonime româneşti: **stâlp*[2], **stâlpură*, pl. *stâlpuri*, cuvânt moştenit din latină; *stâlp*[1], pl. *stâlpi*, împrumut slav.

Keywords: **I.** *fulg*, onomatopoeic/ expressive words, syllabic sonants, onomatopoeic helping vowels. **II.** Romanian homonyms: **stâlp*[2], **stâlpură*, pl. *stâlpuri*, inherited word from Latin; *stâlp*[1], pl. *stâlpi*, Slavic loan.

BDD-A477 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:17:13 UTC)